

'TUSSEN KUNST EN KAAK'

'Bij een klassieke filmster als Audrey Hepburn zien we een prominente neus'

De gebroeders Dalton hebben niet voor niets vooruitstekende kaken en ook het gezicht van Lambiek verradt zijn onnozele karakter. Striptekenaars weten heel goed hoe stigmatiserend een afwijkende mond en kaken kunnen zijn. ‘Het gelaat is de spiegel van de ziel’, meent emeritus-hoogleraar Paul Stoelinga. Een gesprek over wat hem boeit in het vakgebied mond- en kaakchirurgie.

RIETJE VAN VLIET

Dankzij het Amerikaanse eendollarbiljet kent iedereen het pruimenmondje van George Washington. Wat de meeste mensen echter niet weten, is dat de eerste president van Amerika geen tanden meer had. ‘Hij was zeer humeurig omdat hij slecht kon eten’, licht prof.dr. Paul Stoelinga (1940) het portret toe. ‘Zijn gebitsprothesen voldeden op geen enkele manier aan de redelijke eis die je daaraan mag stellen: ermee kunnen eten.’

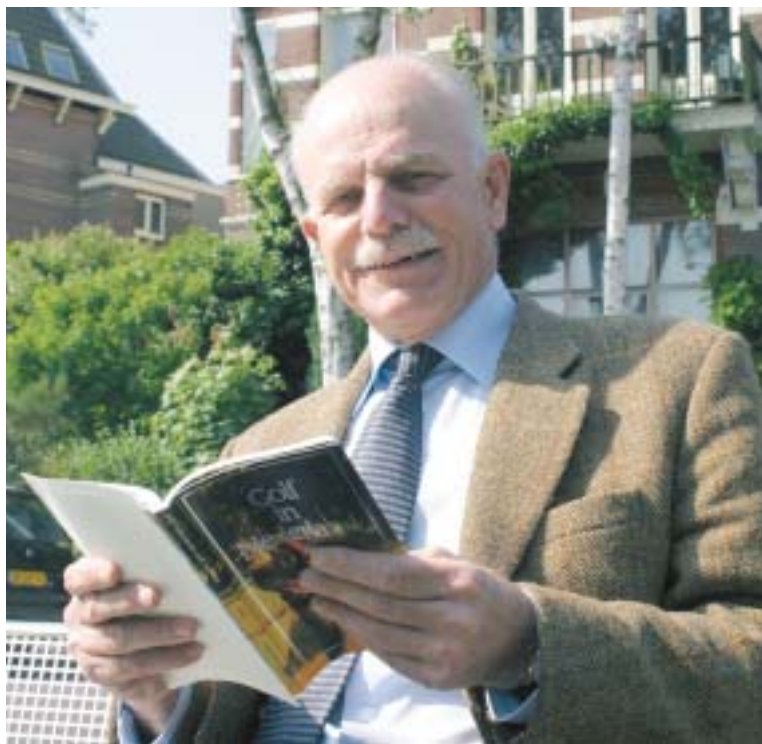
Stoelinga, binnenkort emeritus hoogleraar mond- en kaakchirurgie, verdiept zich de laatste jaren in het werk van schilders en beeldhouwers om hun opvattingen over het menselijk gelaat te achterhalen. Niet voor niets luidt de titel van zijn afscheidsrede – met een knipoog naar het bekende tv-programma Tussen kunst & kitsch – ‘Tussen kunst & kaak. The art of changing faces.’

Zelf noemt hij deze nieuwe hobby ‘een professionele tic’, want anders dan menig kunstkenner heeft Stoelinga vooral aandacht voor de mond en de kaken. Tot zijn verbazing kwam hij in de Zuid-Amerikaanse cultuur godenbeeldjes tegen waarop duidelijk was te zien dat ze een spleet hadden in de lip (schisis). ‘Schoonheidsidealen kunnen per cultuur verschillen. Kijk bijvoorbeeld naar de beelden uit Benin (West-Afrika). Naar voren staande voortanden, een grote boven- en onderkaak en lippen die boven de kin uitsteken, dat lijkt in de verste verte niet op het beroemde Egyptische beeld van Nefertiti.’

Dergelijke portretten stemmen hem tot nadenken over de vraag wanneer je als kaakchirurg wel of niet moet opereren. ‘Het feit dat mensen lijden onder een afwijkende kaak, heeft te maken met het schoonheidsideaal. Daar verbinden we een bepaalde karaktertrek aan.’ Verzekeringsmaatschappijen willen kaakreconstructies nog wel eens onder de noemer ‘esthetische chirurgie’ brengen, is

Katholieke Universiteit Nijmegen en broer Gerard was in Nijmegen hoogleraar Kindergeneeskunde.

Stoelinga komt uit een Fries nest maar bracht zijn jeugd door in Hilversum, waar zijn vader rector was van het plaatselijke lyceum. Een makkelijk kind was hij niet. ‘Wat wil je? Ik was de op-een-na-jongste uit een gezin van tien en had vier vaders en zes moeders. Daar word je erg recalcitrant van.’ Anders dan zijn broers en zusjes koos hij voor HBS-B en ging daarna tandheelkunde studeren in Utrecht. Zijn kaakchirurgische opleiding volgde hij in Nij-

Een van de initiatieven van prof.dr. Paul Stoelinga was de opzet van de Tandheelkundige Opleiding Voor Artsen (TOVA).

Foto's: Jan van Teeffelen

megen. Na zijn promotie vertrok hij naar de Verenigde Staten waar hij anderhalf jaar gasthoogleraar was aan de University of Washington, in Seattle. Nog altijd is hij als bijzonder hoogleraar aan deze West-Amerikaanse universiteit verbonden.

Academisch

Teruggekeerd in Nijmegen liep hij voor het artsexamen zijn co-schappen in het Ziekenhuis Rijnstate in Arnhem, waaraan hij uiteindelijk meer dan twintig jaar verbonden is geweest. Toen Stoelinga in 1999 zijn overstap maakte naar het UMC St Radboud trof hij er een afdeling aan die het al anderhalf jaar zonder afdelingshoofd had moeten doen. ‘Ik was een soort tussenpaus’, zegt hij nu zijn officiële afscheid nadert. Een van zijn initiatieven was de opzet van de Tandheelkundige Opleiding Voor Artsen (TOVA). Alleen in Nijmegen kunnen artsen in twee jaar tijd hun tandheelkundig diploma halen om zich daarna als kaakchirurg verder te specialiseren.

Om op academisch niveau te kunnen presteren besloot de afdeling te kiezen voor reconstructie van verloren kaakdelen, nadat die wegens een tumor in het gelaat zijn verwijderd. Stoelinga: ‘Ik wilde graag onderzoek doen naar allerlei vormen van tissue engineering. Het vervangen van weefsel en bot kan alleen in academische setting. Het is heel leuk om daaraan mee te werken.’

Terwijl hij dit zegt, stralen zijn ogen een groot enthousiasme uit. Nog geestdriftiger wordt hij wanneer hij vertelt over zijn promovendi. Vol trots laat hij de dissertatie van Alison Simon zien, die tot stand is gekomen in samenwerking met de afdeling Oral Surgery and Oral Pathology in Dar es Salaam (Tanzania). Stoelinga komt er vaak, niet alleen om een bezoek te brengen aan het Serengetipark, maar vooral om zijn vakgenoten daar te ondersteunen. ‘Met weinig middelen boeken ze daar al grote resultaten. Ter ondersteuning van hun opleiding, onderzoek en patiëntenzorg hebben we hier in Nijmegen de Stichting Mond- en Kaakchirurgie Tanzania opgericht. Uiteindelijk willen we dat er in heel Oost-Afrika voldoende goed opgeleide kaakchirurgen rondlopen die op hun beurt weer nieuwe mensen kunnen opleiden.’ ■

HET MOMENT

In deze rubriek vertellen medewerkers over een bijzondere ervaring, keuze of wending tijdens hun werk in het UMC St Radboud. Een ongewoon en persoonlijk verhaal. Dit keer Gidi van Neerven.

‘Ik was in 2001 nog hoofd van de kinderafdeling BOB, toen daar een vijftienjarig meisje van een Roma-zigeunerfamilie werd opgenomen. De familie was onder druk naar het Radboud verwezen, terwijl zij liever heil zocht bij een gebedsgenezer. Eenmaal bij ons stelde de kinderneuroloog een hersentumor vast en bij toeval kwam er de volgende dag een OK-plek vrij. Eigenlijk veel te snel. Van meet af aan was de spanning te snijden, de familie wilde dit helemaal niet. Van een pastor hoorde ik later dat zigeuners ziekenhuizen heel erg wantrouwen sinds Mengeles’ mensonterende medische experimenten tijdens de tweede wereldoorlog.

Een dag na de operatie raakte het kind door een bloeding in coma, waardoor de situatie dreigender werd. De familie terroriseerde de hele afdeling. Op commando moesten er artsen aan het bed verschijnen, of het nu dag, avond of nacht was. Ze rookten en hielden zich niet aan de bezoekregeling. De agressie hing als een constante dreiging in de lucht. Hun wil was wet. Totdat Pastor van der Sandt mij vertelde dat de Nederlandse poldercultuur waar iedereen de baas is, voor zigeuners onbegrijpelijk is. Van der Sandt adviseerde mij de vader onder vier ogen te zeggen dat ik de baas was hier. Het hielp. Ik dwong hiermee plotseling respect af. De vader commandeerde meteen een paar neefjes om de peuken op te rapen en vanaf dat moment was mijn relatie met de familie goed. Desalniettemin sloeg de vlam in de pan toen een Hongaarse arts, die de familie er bij had gehaald, beweerde dat het kind geen tumor had, maar een bloeding. Intussen hadden wij al met staf Medische Zaken en de Raad van Bestuur een plan

‘Intens verdrietig pakte de moeder mij vast. Het meest ontroerende moment’

opgesteld. Het kind was inmiddels uit coma en we wisten dat de familie graag terugwilde naar Hongarije. De vliegtickets lagen zowat klaar, toen het plotseling bergafwaarts ging met het meisje. ‘s Avonds kreeg ik een telefoontje dat waarschijnlijk het laatste uur was geslagen. Toen ik binnenkwam liepen de rillingen over mijn lijf. Ik zag een cordon van achttien politiemannen staan. Een kinderafdeling met gewapende politie in kogelvrije vesten, het was onwezenlijk en huiveringwekkend tegelijk. Het reanimatieteam was opgeroepen om het meisje te reanimeren en intussen evacueerden wij de andere patiënten via een omweg door de ramen naar een ander gebouw.

Ik hoor nu nog het krakende bed van het reanimeren. Het team werd door de familie gedwongen door te gaan. Een anderhalf uur durende zinloze reanimatie. Ijzingwekkend. Toen Ruud Eijck, anesthesist, de knoop doorhakte en de vader dwong afscheid te nemen van zijn kind brak de hel los. Ik zie het reanimatieteam nog wegrennen terwijl de familie begon te smijten met alles wat los en vast zat. Verpleegkundigen vluchtten door de ramen naar buiten. De kinderneuroloog werd met de dood bedreigd. Een uur lang hield deze tirannie aan, totdat ik samen met twee verpleegkundigen naar de familie ging om te zeggen dat we het meisje moesten afleggen. Intens verdrietig pakte de moeder mij vast. Dat was voor mij na al die agressie het meest ontroerende moment. Op een of andere manier wilde ze het grote verlies van haar dochter toch met ons delen. Sinds deze affaire gaat in agressieve situaties veel eerder een lampje branden. We waren te tolerant, maar hadden ook te weinig kennis van de andere cultuur.’

ND

‘Het gelaat is de spiegel van de ziel’

de ervaring van Stoelinga. ‘Het gelaat is de spiegel van de ziel, luidt het spreekwoord. Als iemand te horen krijgt dat hij een centenbak heeft, gaat dat door merg en been. Het heeft te maken met de eigenwaarde van het individu. Met een behandeling kun je die eigenwaarde enorm versterken.’

De achternaam

Met het vertrek van Stoelinga verliest het UMC St Radboud een hoogleraar die als bestuurder en wetenschapper binnen zijn vakgebied nationaal en internationaal naam heeft gemaakt. Als hoofdredacteur van het toonaangevende International Journal of Oral and Maxillofacial Surgery heeft hij duizenden manuscripten van vakgenoten door zijn handen laten gaan. Zelf publiceerde hij meer dan honderd artikelen en hij is een veelgevraagd spreker. Ook was hij voorzitter van de European Association of Cranio Maxillofacial Surgery en van de International Association of Oral and Maxillofacial Surgery.

In de wereld van kaakchirurgen is Stoelinga een naam die klinkt. Ook in Nijmegen roept de naam herinneringen op, al is het niet altijd aan Paul Stoelinga. Zijn broer Tom was immers voorzitter van het college van bestuur van de